

Miljøverndepartementet
Postboks 8013 Dep
0030 OSLO

Filnavn: ottdah20020604 NOU 2002 Høringsuttalelse
Kopi til: Riksantikvaren

Vår ref.: 02/1038
Deres ref.: 2002-458-1
K/Thg/tla

Dato: 28.06.2002

HØRINGSUTTAELSE TIL NOU 2002:1 FORTID FORMER FRAMTID.

Vi viser til Deres brev av 28.02.2002

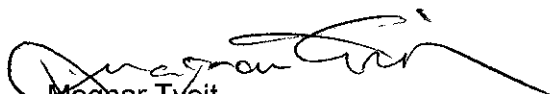
Østfold fylkesting hadde møte 20.06.2002 og gjorde slikt vedtak:

"Fylkestinget slutter seg til hovedpunktene i NOU 2002:1 *Fortid former framtid*, med de merknader som går frem av fylkesrådmannens saksframlegg".

Vedlagt følger saksframlegg til fylkestinget.

I tillegg følger fylkeskonservatorens tilleggskommentar etter Miljøverndepartementets særlige disposisjon.

Med vennlig hilsen

Magnar Tveit
fung. fylkesdirektør

Stein Schjelle
fylkeskonservator

Saksbehandler: Otto Christian Dahl

Vedlegg:

- Saksframlegg til fylkestinget 20.06.2002
- Fylkeskonservatorens kommentarer etter Miljøverndepartementets disposisjon

Sentralledelsen, Plan- og utviklingsstaben
Postadresse: Postboks 220 - 1702 Sarpsborg
Kontoradresse: Oscar Pedersensvei 39 - Sarpsborg
Telefon: 69 11 70 00, Telefaks: 69 11 70 70

E-post: sentralpost@ostfold-f.kommune.no
Internett: www.ostfold-f.kommune.no
Org.nr.: 974 544 407

Innstillinger og uttalelser til fylkestinget 20. juni 2002:

Saknr.:	
---------	--

Sak A nr. 36/2002 - Høring av NOU 2002:1 *Fortid former framtid* – utfordringer i en ny kulturpolitikk

Fylkesrådmannens forslag til innstilling:

Fylkestinget slutter seg til hovedpunktene i NOU 2002:1 *Fortid former framtid*, med de merknader som går frem av fylkesrådmannens saksframlegg.

Samferdsels-, miljø- og kulturkomiteens behandling:

Det ble ikke framsatt endrings- eller tilleggsforslag.

Votering:

Fylkesrådmannens forslag til innstilling ble enstemmig vedtatt.

Saksordfører: Nina Kraft Skolleborg (Sp).

Samferdsels-, miljø- og kulturkomiteens innstilling til fylkestinget lyder således:

Fylkestinget slutter seg til hovedpunktene i NOU 2002:1 *Fortid former framtid*, med de merknader som går frem av fylkesrådmannens saksframlegg.

Saksordfører: Nina Kraft Skolleborg (Sp).

Sarpsborg, 19. juni 2002

Arne Øren
fylkesordfører

Utvalgssak

Utvalg	Sak nr.	Møtedato
Fylkestinget	36/2002	20.06.2002
Samferdsels- ,miljø- og kulturkomiteen	52/2002	19.06.2002
Saksnr.:	02/1038	
Filnavn:	ottdah20020522 NOU 2002 Fortid former framtid	

Høring av NOU 2002:1 Fortid former framtid - utfordringer i en ny kulturminnepolitikk

Vedlegg: Utredningens sammendrag

I Formål

Miljøverndepartementet har sendt utredningen *NOU 2002:1 Fortid former framtid – Utfordringer i en ny kulturminnepolitikk*, ut på bred høring. Utredningens anbefalinger vil være av betydning for fremtidens regionale kulturminneforvaltning både med hensyn til oppgavefordeling og rammebetingelser, og på kulturminnevernets fremtidige organisering på regionnivå.

I foreliggende saksfremlegg gjennomgår fylkesrådmannen utredningens hovedpunkter og legger frem et forslag til uttalelse som favner disse, med enkelte kommentarer.

II Bakgrunn

Stortinget anbefalte våren 1998 å sette ned et offentlig utvalg som skulle utrede en ny kulturminnepolitikk. Bakgrunnen var at stortingsflertallet mente at dagens kulturminnepolitikk ikke er tilstrekkelig for å sikre kulturarven for fremtiden. Utvalget ble oppnevnt 9. april 1999, og utredningen ble avgitt til Miljøverndepartementet 21. desember 2001. Leder for kulturminneutvalget har vært fylkesmann Tora Aasland. Utredningen er på ca. 160 sider i 15 kapitler og diverse vedlegg. Det gis 140-50 anbefalinger. Med hele 17 medlemmer har brede interesser vært representert.

Utvalget konstaterer i pkt.1.7.2 at sentrale temaer på kulturvernfeltet har vært diskutert i Stortinget etter at utvalget ble oppnevnt, og at de har grepet inn i utvalgets mandatpunkter (opprappingsplan, kulturminnefond, innspill om kommunesatsing). Det innbærer at utvalgets vurderinger og anbefalinger vil fungere som innspill i den pågående prosessen i stedet for å være et grunnlag for den. Utvalget uttaler at dette til en viss grad har komplisert utvalgets arbeid, selv om det ser det som en positiv og økende interesse for kulturminnefeltet.

III Beskrivelse

Utvalgets mandat var særlig å vurdere følgende punkter i en utvikling av kulturminnepolitikken:

- perspektivet på kulturminner som ressurs for samfunnet
- vern og forvaltning av fredede og bevaringsverdige kulturminner
- eieres rolle og situasjon

- kommunenes og organisasjonenes rolle
- staten som eier
- organiseringen av kulturminneforvaltning på fylkesnivå
- internasjonalt kulturminnesamarbeid og utvikling

Uredningen er delt i to hoveddeler: Del I Verdigrunnlag og hovedlinjer i en ny kulturminnepolitikk, og Del II Forslag til tiltak.

Del I går gjennom kulturminnevernets verdigrunnlag, som i det store og det hele må sies å være uforandret fra tidligere - eller den forrige (NOU 1982:36). Det klargjøres at den norske befolkning så godt som fullt ut støtter det å ha et kulturminnevern eller hegne om kulturarven, der også museene inngår. Kulturminner bør ha en mening, et budskap og ikke "bare ligge der". Dette betyr at et kulturminne er noe mer enn et planobjekt i de fysiske omgivelser, og må følgelig formidles ut fra en overveiende historisk basert kunnskapstradisjon – spor etter menneskers virke og eksistens på kloden. I dag er det knyttet tverrfaglige samarbeid natur- og samfunnsvitenskapene, med stort potensiale for videre utvikling.

Et poeng er at folk har en oppfatning av det på den ene siden dreier seg om "offentlige" kulturminner som kirker, bygdeboger og lignende som går inn i en kollektiv erindring, og mer "private" kulturminner knyttet til egen eiendom. Bygninger og såkalte gårdshauger går inn her, slik at det blir vanskelig å skille klart, i all fall forvaltningsmessig: Fredet (båndlagt) kulturminne i privat eie er en problemstilling.

Utredningen er opptatt av at de fleste kulturminner blir ivaretatt – eller forvaltet i den type betydning – av sine private eiere eller lag og foreninger, uten å være omfattet av formell beskyttelse og lovrelatert forvaltning, i den offentlige betydning av dette ordet. Derfor er det viktig at den allmenne verdisetning og egen-forvaltning av kulturminner, som også er en ikke-fornybar ressurs, stimuleres og erkjennes som meningsfylt. Det er også en "nytteverdi".

Samtidig er det viktig at "offentlige kulturminner", enten de formelt er det, eller er private under lovforvaltning, blir behandlet med kunnskap og faglig innsikt. Det gjelder likeledes at de blir kyndig formidlet, blir meningsfylte for flest mulig og får dermed et vern – minnet lever lenger.

En "ny" kulturminnepolitikk må derfor tuftes bredere på de ulike aktører og parter; eiere, lokalsamfunn, den øvrige allmennhet og forvaltningen. Bedre prosesser, kommunikasjon og ikke minst begrunnelser må til. Partnerskap, samarbeid og forståelse er utredningens egne stikkord. Hertil kommer lovgivning og økonomiske støtteordninger inn som aktive virkemidler. I den forbindelse tenkes det på ønskede endringer i plan- og bygningsloven som et førstelinje instrument på kommunenivå i forbindelse med et større ansvar her, og også en revisjon av kulturminneloven, som i all hovedsak retter seg inn på det som kalles nasjonale verneinteresser. Det er ikke alltid lett å sondre mellom disse hensynene, men i alle fall ligger det enkelte kulturminnene ett sted, i en bygd eller by. Utredningen tar utgangspunkt i at kulturminner og kulturmiljøer er kilder til opplevelse, utvikling og verdiskapning. Og man kunne legge til: Kunnskap. Det aktualiserer en sterkere kontakt med skolene og læreplanene.

Visjon, mål og strategier for en ny kulturminnepolitikk.

1. Kulturmiljøer og kulturmiljøer viser et historisk, kulturelt og materielt mangfold.
2. Samvirket mellom mennesker og kulturminner skaper verdier, kunnskap og opplevelser.
3. Sammenhengen mellom natur og kulturminner stimulerer til bærekraftig ressursforvaltning.
4. Det er likeverd i samspillet mellom offentlige og private aktører.
5. De økonomiske rammene står i forhold til oppgavene.

Det kan trekkes frem følgende innsatsområder hvor det er behov for fornyelse:

- Ny gjennomgang av lovverket

- Tydeliggjøring av hvorfor noe skal tas vare på
- Differensiert fredningspolitikk og bedre dispensasjonspolitikk
- Vurdere kulturmiljøfredninger som virkemiddel og vektlegge sammenheng mellom landskap og kulturhistorie i det lange tidsperspektiv
- Videreføre arbeidet med kulturminneregistrene
- Bedre vern av samiske kulturminner – de nasjonale minoritetene og den flerkulturelle utfordringen
- Bedre vern og formidling av kystens kulturhistorie og den nære fortid
- Norges bidrag til verdensarven

Økonomiske virkemidler

Utredningen peker på at det uansett er et behov for et stort løft, slik at de kulturminner som er underlagt formelt vern, kan forvaltes på en forsvarlig måte. Staten skal dekke alle merkostnader eiere får som følge av antikvariske krav som fordyrer arbeidet på fredet bygninger. Behovet er også skapt av et stort etterslep og manglende innsats i det jevne vedlikeholdet, noe som fører til forringelse og radikalt økede kostnader ved restaurering.

Det foreslås at det blir opprettet et særskilt *kulturminnefond* med statlige midler. Fondet skal være et supplement til statlige tilskudd og ikke være til erstatning for det ansvar staten har for fredede kulturminner- og miljøer. Det er viktig, likeledes at midlene skal gå til slike som ikke er fredet eller ikke blir det, selv om de kan ha høy vernestatus. For øvrig viste innsatsen og erfaringene fra det stort anlagt Kulturminneåret '97 at man i byer og bygder trakk frem et meget differensiert bilde av hva man lokalt fremhevet som viktige kulturminner, med forekomster av intern "konflikt" mellom innbyggere og det politiske liv.

Utvalget forslår også en del *skattetiltak* som moms-fritak for:

- Bruk av spesielle materialer og håndverkstjenester ved fredede og bevaringsregulerte bygninger og anlegg
- Alle forsknings- og utredningsoppdrag
- Arkeologiske undersøkelser og utgravninger (er pr. i dag fritatt)
- Adgang til å kombinere prosentligning og fradrag for vedlikeholdskostnader

Utredningens kapittel 7 omhandler *museene i kulturminnarbeidet*. Museene representerer bred kulturhistorisk kompetanse. De og kulturminneforvaltningen arbeider begge med den materielle kulturarven. Langt på vei springer de ut fra et felles idegrunnlag og har mye sammenfallende utdannelsesbakgrunn på høyt nivå. Museene er nå inne i en sterk omstruktureringsprosess regionalt og nasjonalt, der føringer fra St.meld. nr. 22 (1999-2000) om Arkiv, Bibliotek og Museer, ABM-meldingen, gir et enda strammere grep enn det f. eks. Østfold fylkeskommune la opp til i sin forholdsvis nylig vedtatte museumsplan. Museene har disse viktige roller:

- Kunnskapsbank og rollen som kunnskapsressurs og -innhenting (forskning)
- Formidlerrollen
- Rollen som møteplass
- Rollen som eiere og forvaltere av antikvariske bygninger (5 500, med sterk tilvekst)

Det tas sikte på å skape et bedre samarbeid mellom disse to sektorer, som er underlagt hvert sitt departement. Selv om museene i økende grad forvalter en rekke bygninger bevart på stedet, er selvsagt det langt overveiende antall tilflyttet museene, og dermed bort fra sitt "naturlige miljø". Det har vært tendenser innen kulturminnevernet til å betrakte museenes tilflyttede bygninger som en B-klasse. Det bør imidlertid gis bedre forståelse at slike bygninger får en høynet verdi som kulturminner og kulturhistorisk kildemateriale – på museum, selv om kulturminnevernets primære anliggende er bevaring i sitt egentlig miljø. Her må de to berørte departementet samarbeide.

IV Vurdering

Det er selvsagt viktig for hvilket som helst samfunnsmessig og politisk felt at det blir gjenstand for en NOU, som denne gang for kulturminnevernet. For kort tid forelå en utredning fra et delvis beslektet området, museene, som førte til St.meld. nr. 22 (1999-2000) om Arkiv, Bibliotek og Museer, og som er behandlet i Stortinget. Det er snart 20 år siden kulturminnevernet ble gjenstand for tilsvarende behandling, som i sin tur sakte og kompromissfylt førte frem til dagens form for kulturminneforvaltning, fra 1988-90. Det er ikke så lenge siden. Når det tas sikte på å legge til grunn en *ny* kulturpolitikk, kan man spørre hva som bryter med den gamle og hva som gikk feil. Utgangspunktet for utredningen er at nåværende kulturpolitikk eller ordninger ikke er tilstrekkelige.

Fylkesrådmannen ser godt at politiske og organisatoriske føringer for et så komplisert felt med mange aktører og interesser som kulturminnevernet, ikke kan gjøres en gang for alle. Selv innen dette bevaringsfeltet er det bevegelse og dynamikk. Det gjelder også i den forstand at bevaringsarbeid innebærer *endringsadministrasjon*, ut fra erkjennelsen av at nesten intet forblir totalt uendret. Selv naturlig bruk og vedlikehold er endring, og det er viktig å styre den. Dessuten forandrer de økonomiske forhold seg.

Det som imidlertid ligger solid til grunn, er at folk i Norge som i alle land det faller naturlig å sammenligne seg med, ønsker å ta vare på kulturarven. Hvorvidt man klarer dette er i stor grad avhengig av kulturminnevernforvaltningens posisjon, økonomiske og organisatoriske stilling, særlig på regionalt nivå.

Da Stortinget i 1987 besluttet grunnlaget for nåværende ordning, med delegering av myndighet til fylkeskommunene og utvidelse av fagstaben, viste det til at man hadde et eksisterende fagapparat i fylkeskommunen som kunne utbygges med ønsket kompetanse (fylkekonservatorer var det rundt 1980 i samtlige fylkeskommuner etter ordning vedtatt i Stortinget på 60-tallet). Videre ble det fastslått at det burde fastsettes klare krav til faglig kapasitet og kompetanse, og at faglig innstilling følger sakene frem til politisk avgjørelse. Ansvarsfordelingen mellom sentralorganet (Riksantikvaren, direktorat fra 1988) og distriktsapparatet (fylkeskommunen) måtte klargjøres, og fylkekonservatorens arbeidsfelt burde instruksfestes.

Etter dette har de administrative og stillingsmessige forhold i fylkeskommunene utviklet seg forskjellig, ikke minst på grunnlag av en meget anstrengt fylkeskommunal økonomi. I Østfold, der det har vært fylkekonservator helt siden 1948, har man bevisst valgt å opprettholde stillingskategorien med sin stab i en egen enhet, men samordnet med øvrige regionale utviklingsoppgaver. Fylkesrådmannen mener at en tydeliggjort og faglig sterk, bemyndiget kulturminneforvaltning som kan samarbeide med kommunene, næringslivet, tiltakshavere og andre viktige partnere vil være avgjørende for en ny og forbedret politikk og forvaltning.

Etter fylkesrådmannens oppfatning har profileringen av kulturminnevernet i Østfold også bidratt til en god håndtering av fylkeskommunens rolle som regional utviklingsaktør i et videre perspektiv, uten å ha dempet myndighetsaspektet innenfor kulturminnevernet.

Departementet vil senere vurdere om den regionale kulturminneforvaltningen med sin myndighetsutøvelse skal overføres til fylkesmannen. Fylkesrådmannen mener altså at denne type forvaltning, med den store kompetanse og kunnskap staben har på en rekke viktige områder, er vesentlig for det regionale utviklingsarbeid fylkeskommunen skal drive. I dette bildet hører også et nært samarbeid med museumsforvaltningen- og utviklingen.

Det er fra Riksantikvaren varslet at etatens direktoratsrolle vil bli rendyrket i sterkere grad enn nå. I så fall må flere forvaltningsoppgaver som enkeltsaksbehandling og dispensasjoner legges til regionalt nivå. I den såkalte kommunesatsingen tenker man seg også flere oppgaver til kommunene, som imidlertid pr. i dag gjennomgående har liten kapasitet og kompetanse.

Under høringen i Østfold i fjor høst var det flere kommuner som ga uttrykk for at de gjerne støttet seg til fylkeskommunens kompetanse.

Når det gjelder *internasjonalt samarbeid og utvikling* innen kulturminnevernet som i det vesentlige må foregå sentralt, vil fylkesrådmannen minne om at Østfold fylkeskommune med øvrige aktører gjennom 90-tallet har deltatt i et ganske omfattende samarbeid med svenske grenseregioner og kommuner, særlig i nordre Bohuslän. Meget har sitt opphav i Grensekomiteen Østfold – Bohuslän, og har hva gjelder de større prosjekter vært de vært gjennomført som EU-støttede Interreg-prosjekter. "Helleristninger i Grenseland" (1996-99) var et meget stort prosjekt. For tiden fortsetter prosjektet "Økomuseum Grenseland", som mye dreier seg om skilting av grenseområdets kulturminner og formidling av dets historie.

Det fremtidige bilde tilsier et styrket regionalt kulturminnevern som kan løse sine oppgaver på en skikkelig og respektert måte. Foruten kompetanse og kapasitet avhenger resultatet også av en tjenlig organisatorisk innplassering og administrativt handlingsrom, i nær forståelse med de folkevalgte.

I det øvrige finner fylkesrådmannen at den foreliggende utredning gir et godt grunnlag for et forbedret kulturminnevern og for den politiske arena dette må drives i. Det forutsetter øket tilgang på ressurser, kompetanse, samt utvikling av bedre forståelsesformer for samhandling.

V Forslag til vedtak

Fylkestinget slutter seg til hovedpunktene i *NOU 2002:1 Fortid former framtid*, med de merknader som går frem av fylkesrådmannens saksfremlegg.

Sarpsborg, 22.05.2002

Atle Haga
fylkesrådmann

Magnar Tveit
fung. fylkesdirektør

Samferdsels-, miljø- og kulturkomiteens innstilling blir framlagt til fylkestingets møte.

Sarpsborg, 6. juni 2002

Arne Øren
fylkesordfører

Tilleggs kommentarer i henhold til Miljøverndepartementets disposisjon

Generell kommentar:

Det vises til saksframlegget til fylkestinget. Det er svært positivt at resultatet av arbeidet til kulturminneutvalget endelig foreligger, og det knytter seg store forventninger til den videre behandlingen og oppfølgingen av utredningen. Det er en utfordrende oppgave å sette seg som mål å utrede en ny kulturminnepolitikk. Utredningen som foreligger gir anbefalinger til mange sentrale satsingsområder for kulturminnevernet. En bedre dialog og et bedre samarbeid mellom eiere, brukere og forvaltning er et svært viktig punkt. Videre kommer det klart fram at det er behov for en vesentlig økning i de økonomiske overføringene til kulturminnevernet.

Når det gjelder høringsrunden som er satt igang, merker vi oss at flere av spørsmålene i disposisjonen for høringen burde vært diskutert av utvalget og gjort rede for i utredningen. Det oppfattes derfor som en svakhet ved utredningen at en rekke sentrale spørsmål overlates til høringsinstansene å belyse.

Som høringsinstans for det regionale nivået i kulturminneforvaltningen, er det flere elementer vi ønsker å trekke frem. I sammensetningen av kulturminneutvalget burde det vært med en faglig representant for førstelinjeansvaret i den offentlige kulturminneforvaltningen, som har erfaring med de utfordringer og problemstillinger det her arbeides med til daglig. Denne erfaringsbakgrunnen ville kunne belyst flere av utredningens grunnleggende problemstillinger mht å identifisere flaskehalser og forbedringspunkter i kulturminneforvaltningen. For at kulturminnevernets rolle skal kunne utvikle seg videre på en god måte er det, som også utredningen vektlegger, nødvendig med en vesentlig styrking av kulturminneforvaltningen i fylkeskommunene. Dette kommer også frem i fremlegget til fylkestinget.

1. Utredningens mål, strategier og innsatsområder som grunnlag for en framtidsrettet kulturminnepolitikk. Favner utredningens mål, strategier og innsatsområder hovedelementene i det som bør bli den nye framtidsrettede kulturminnepolitikken?

Det er positivt at det gjøres et forsøk på å fornye kulturminnepolitikken. Å gi seg i kast med å utrede en ny kulturminnepolitikk er en krevende oppgave. Etter vårt syn representerer imidlertid utredningens visjon og mål for kulturminnepolitikken i stor grad en videreføring av gjeldende politikk for kulturminnevernet, snarere enn en nyskapende. For å nærme seg en ny kulturminnepolitikk burde man legge til grunn spørsmål som f.eks: Hvordan defineres kulturminnene? Hvilken posisjon har kulturminnene i dagens samfunn? Hva skal kulturminnevernet være? Hvem er kulturminnevernet til for? Ved å fokusere på følgene av svarene man kommer frem til på slike spørsmål, er man på god vei i utformingen av en ny kulturminnepolitikk. Utforming av en ny kulturminnepolitikk må nødvendigvis innebære at eksistenspremissene for kulturminnevernet tas opp til diskusjon. Slik vi ser det legger ikke utredningen til grunn en slik diskusjon, og "nyorienteringen" må heller oppfattes som en oppdatert videreføring av dagens politikk. Utredningen viser en fornyelse av eksisterende politikk snarere enn en helt ny politikk. Inntrykket av hovedbudskapet i utredningen er at man gjennom økte økonomiske overføringer og satsing på formidling av kulturminneverdier får et godt kulturminnevern. Gjennom å arbeide med holdningsendringer hos eiere og brukere vil man kanskje oppnå en bedring av verne-situasjonen, men kritiske refleksjoner omkring forvaltningens egen rolle er omtrent fraværende.

Når det gjelder de enkelte målene som settes frem (kapittel 3.3), er det vanskelig å ha motforestillinger til noen av disse. De er med andre ord ikke spesielt kontroversielle, og dermed heller ikke spesielt visjonære. Slik sett favner målene hovedelementene i dagens kulturminnepolitikk, men det er vanskelig å gi noen vurdering av målene i forhold til en ny og framtidsrettet kulturminnepolitikk så lenge premissene for dagens kulturminnevern ikke er diskutert. Slik målene er formulert kan de imidlertid oppfattes som postulater snarere enn mål man skal arbeide mot, og hensikten med målene kan følgelig virke sementerende heller enn inspirerende.

Det er ikke gjort noen vurdering om det arbeidet som utrettes i kulturminneforvaltningen tilfredstiller intensjonene og ambisjonene i dagens kulturminnepolitikk. Dermed blir grunnlaget for å vurdere den nye kulturminnepolitikken svekket. Ettersom visjonen, målene og innsatsområdene skal danne grunnlag for en fremtidig kulturminnepolitikk, vil dette innebære prioriteringer og strategier som danner føringer for fremtidens kulturminnevern.

Hva er de største mulighetene – og eventuelt truslene – for framtidens kulturminnepolitikk?

Truslene for framtidens kulturminnepolitikk er manglende evne til å se hvilke muligheter det ligger i kulturminnene som kan gi kulturminnevernet legitimitet, og manglende evne til å forstå kulturminnevernets samfunnsmessige betydning. I dette er det utfordringer som å ta følgene av endringer i samfunnet både kulturelt og materielt: f.eks nedlegging av gårdsbruk, eventuell deling av kirke og stat, veinettutbygging, mobilnettutbygging, vindmølleparker og økende utbredelse av golfbaner. Endringspresset er meget stort.

Mulighetene for kulturminnepolitikken bygger på et etisk ansvar med hensyn til endring av de fysiske omgivelsene og folks følelse av forankring gjennom kulturminnene. Kulturminnepolitikken kan arbeide for et samfunn som i størst mulig grad utvikler seg ved hjelp av og ikke på tross av kulturminnene. Mulighetene er store ved å bruke kulturminnene som en positiv brekkstang i forhold til næringsutvikling, lokal og regional utvikling.

2. Hvordan legge til rette for aktiv bruk og ivaretagelse av mangfoldet i kulturarven?

Mangfoldet av kulturminner i kulturarven gjenspeiles i interessen blant enkeltpersoner og organisasjoner. Kulturminnepolitikken må legge til rette for at engasjementet og interessen for kulturminnene får tid og rom til å blomstre. De institusjonene som sitter inne med kunnskap om kulturminnene, enten det er fylkeskommune, landsdelsmuseene eller riksantikvar, må la allmennheten i større grad få ta del i denne kunnskapen. Det er ikke nødvendigvis slik at man må gå aktivt ut med formidling av utvalgte temaer, men forvaltningen burde heller åpnes mer opp slik at folk flest fikk innblikk i hva og hvordan arbeidet med kulturminnene drives. Utfordringen er å ha tid og anledning til å møte interesserte og ikke interesserte for å gjøre kulturminnevernet synlig på de mer uformelle arenaene.

Eksempelvis vil vi vise til lokalsamfunnsprosjektet som inngår i miljøbysatsingen i Fredrikstad.

3. Kulturminner og kulturmiljøer som grunnlag for verdiskaping.

Departementet ønsker tilbakemelding på virkeområde og omfang av de økonomiske ordningene som er foreslått i utredningen.

Det er positivt at utredning legger vekt på en styrking av de økonomiske virkemidlene. En økning i de økonomiske virkemidlene vil motivere til bevaring av kulturminnene og bidra til en statusheving og markering av den innsatsen som legges ned i arbeidet med kulturminnene. I gjennomgangen av de økonomiske konsekvensene av utredningens anbefalinger (kap14) foretas det imidlertid ikke konkrete økonomiske beregninger. Det synes derfor som om utvalget frasier seg ansvaret for de økonomiske følgene av sine egne anbefalinger. Dette svekker etter vår oppfatning utredningens gjennomslagskraft og troverdighet.

En styrking av de økonomiske virkemidlene er likevel viktig for å arbeide for en bærekraftig utvikling av kulturminneressursene. Det er viktig at utredningen har kommet frem til at det regionale nivået må styrkes vesentlig for å kunne ivareta kulturminneinteressene på en god måte. Hvor og hvordan det er behov for økt satsing avhenger imidlertid av forholdene i den enkelte fylkeskommune. Ved en vesentlig styrking av det regionale forvaltningsnivået er det derfor viktig at de økonomiske overføringene ikke øremerkes begrensede prosjekter, men kan disponeres fritt innenfor kulturminnevernarbeidet i den enkelte fylkeskommune.

Norge har en stor andel eldre trehusbebyggelse i forhold til andre land, har vi også et særskilt ansvar for å ta vare på denne. Brannsikring av verneverdig trehusbebyggelse må derfor komme inn som et prioritert område under de ulike i de ulike støtteordningene og særreglene.

4. Eiernes og brukernes rolle og situasjon i kulturminnearbeidet

Departementet ber om synspunkter på utvalgets anbefalinger mht fordelingen av rettigheter og plikter mellom offentlige og private aktører.

Vi ser positivt på en vektlegging av større likeverd mht ansvar og en jevnere fordeling av de økonomiske kostnadene mellom eiere og forvaltning. Prinsippet om medforvaltning innebærer at forvaltningen må bli dyktigere til å formidle sine faglige argumenter, og kan slik sett bidra til å gjøre forvaltningen bedre. De økte faglige kravene til forvaltningen må også innebære muligheter for faglig oppdatering og etterutdanning (se punkt 6. under). For å kunne følge opp ønsket om økt satsing på formidling må kulturminneforvaltningen gis det nødvendige økonomiske handlingsrom for å kunne gjøre en god jobb.

Vår erfaring tilsier at gode resultater med private aktører involvert i beslutningsprosessene, avhenger av regelmessige møter med oppfølging og rådgivning. Dette er viktig av hensyn til legitimerings- og formidlingshensyn, og riktig med hensyn til privat engasjement og eiendomsrett. Fra forvaltningens side skjer imidlertid dette arbeidet i tillegg til de lovpålagte oppgavene, og det er derfor svært nødvendig med en vesentlig styrking av de økonomiske ressursene på dette området.

Ellers vil vi peke på at det i forhold til utvalgets anbefaling om at grunneier skal varsles om en utgravning minst 3 måneder før den skal gjennomføres, bør det presiseres at dette gjelder forskningsgravninger, og ikke registreringer og utgravninger i regi av forvaltningen. I tillegg bør krav til dokumentasjon i forbindelse med riving av (verneverdige) vedtaksfredete byggverk tas inn i lovverket på samme måte som ved fjerning av automatisk fredete kulturminner.

5. Partnerskap og samarbeid

Departementet ber om kommentarer på hvordan frivillige organisasjoner og regionale og lokale museer kan trekkes inn som ressurser og samarbeidspartnere i et helhetlig kulturminnearbeid.

Museene og frivillige organisasjoner har en nærhet til lokalsamfunnene som gjør dem til viktige samarbeidspartnere for kulturminnevernet. De har et kontaktnett og en kompetanse om lokale forhold som kulturminneforvaltningen ikke nødvendigvis har. Et sterkere samarbeid mellom kulturminneforvaltningen, frivillige organisasjoner og museer vil kunne styrke det helhetlige kulturminnevernet. Slik situasjonen er i dag spiller museene og de frivillige organisasjonene som oftest en minimal rolle i beslutningsprosessene i kulturminneforvaltningen, selv om de har kompetanse og meninger om aktuelle saker. Et nært og godt samarbeid mellom frivillige organisasjoner, museer og forvaltningen er avhengig av en nærhet og forståelse for hverandres virkelighet. En grunnleggende forutsetning er at samarbeidet ikke går på bekostning av verken det frivillige initiativet eller den faglige integriteten. En måte å løse dette på er at samarbeidet drives på prosjektbasis med de frivillige organisasjonene og/eller museene som initiativtakere og ansvarlige ledere av prosjektet, mens forvaltningen bistår med faglige råd, sikrer at kulturminneverdiene ikke forringes og kanskje også bidrar med økonomisk støtte.

Et problem for forvaltningen er at frivillig organisasjonsarbeid stort sett foregår på fritiden, mens forvaltnernes hverdag ikke strekker til utover de løpende oppgavene. Et utstrakt samarbeid medfører derfor at oppgaver må prioriteres, og forvaltningsrollen krever at de lovpålagte oppgavene har forrang. Dersom et økt samarbeid med frivillige organisasjoner og museer skal prioriteres, må man ved en økonomisk styrking av det regionale forvaltningsnivået legge til rette for at det frigjøres tid til samarbeid og at det finnes fristilte midler man kan tilby prosjekter med kulturminnevernformål.

Museene har omfattende kompetanse på formidling, og et tettere samarbeid med kulturminneforvaltningen om enkeltprosjekter hvor begge parter bidrar med kompetanse og ressurser ville være gunstig. Videre er dokumentasjon av gjenstander og bygninger et viktig innsatsområde i forlengelsen av erkjennelsen om at det ikke er ressurser til å ta vare på alle kulturminnene verken for kulturminnevernet eller museene. På dette området bør kulturminneforvaltningen og museene samarbeide om å utvikle en dokumentasjonstjeneste som kan ta på seg oppgaver fra begge instanser. Denne tjenesten bør lokaliseres til museene som har det største behovet for dokumentasjon, men også av hensyn til kontakt med lokalbefolkning i forhold til for eksempel bygningsrådgivning. Igjen er det imidlertid viktig å peke på at verken museene eller kulturminneforvaltningen i dag har økonomiske ressurser til å etablere en slik tjeneste.

6. Kompetanseoppbygging og utdanning

Departementet ønsker kommentarer knyttet til behov og muligheter for kompetanseoppbygging og utdanning relatert til kulturminnevern, og videreutvikling av registre og overvåkingssystemer.

Kompetanseoppbygging og utdanning:

Under dette punktet i utredningen (kap 11) bærer tiltakene preg av å være konkretiserte og målrettede. Vi ønsker velkommen tiltak som kan gjøre det enklere for skolene å benytte seg av lokale museer, kulturminner og kulturmiljøer.

For å kunne utvikle ny kunnskap om kulturminnevern er det viktig at man ved siden av å ha solid fagkunnskap våger å tenke tverrfaglig utover de vanlige kulturminnevernfagene (arkeologi, kunsthistorie osv). Ny kunnskap avhenger av nye spørsmål og nye metoder, og det bør derfor også satses mer på forskning knyttet til det materialet som allerede er samlet inn. Det er blant annet et poeng å anvende arkeologiske metoder i etterreformatorisk sammenheng.

Videreutdanning og oppdatering av kunnskap for ansatte innad i forvaltningen er et viktig punkt som ikke er berørt i utredningen. Oppdatering av kunnskap er viktig både for å kunne gjøre en god jobb, men også mht trivsel på arbeidsplassen. Det bør vurderes å innarbeide ordninger med opptjening av tid til videreutdanning og faglig oppdatering slik det finnes for ansatte på ulike utdanningsinstitusjoner. Dette kan kombineres med behovene nevnt under punkt 11.7. For nyansatte i kulturminneforvaltningen er det et behov for innføring i forvaltningsrutiner og lovverk slik at man raskere kan gjøre en bedre jobb. Innføringskurset bør holdes av Riksantikvaren med f.eks et kurs i halvåret. Sentrale kulturminnemyndigheter får dermed anledning til å kvalitetssikre de rent forvaltningsmessige sidene ved at kursdeltakerne får oppdatert kunnskap mht gjeldende lover (teori vs praksis), forskrifter og rundskriv samt innføring i registre og rapporteringsrutiner osv.

Registre og overvåkingssystemer:

ØK-registreringene er et svært viktig hjelpemiddel i det daglige forvaltningsarbeidet. Det er derfor viktiga at arbeidet med å fullføre disse prioriteres.

Til forvaltningsformål vil et GIS-basert register hvor de ulike temaene (fornminne-registeret, GAB-SEFRAK osv) er koblet opp til sine respektive databaser være et ideal å strebe etter. Dermed kan digitale kommuneplaner og reguleringsplaner kobles sammen med kulturminneinformasjonen, og lette arbeidet med hensyn til tolkning av plassering av kulturminner i forhold til plangrenser osv. Det avgjørende her er også å etablere gode rutiner for ajourføring og oppfølging av det registrerte materialet slik at vi oppnår et høyere presisjonsnivå enn på dagens ØK-registreringer. I dette ligger også en utfordring knyttet til miljøovervåking. Til mer allment bruk vil en web-basert løsning med begrensede søkemuligheter, i tillegg til en instruktiv kartdel, være hensiktsmessig.

7. Mindretallets særmerknad

Departementet ber om tilbakemelding på mindretallets særmerknad.

Sett i et helhetlig perspektiv tar ikke utredning opp premissene for kulturminnevernets eksistens opp til vurdering slik at virkningene av dagens kulturminnepolitikk kan være med på å legge grunnlaget for en ny kulturminnepolitikk. Mindretallets hovedargument kan således ikke avvises. Særmerkningen anfører videre en rekke områder som ikke anses å være tilstrekkelig utredet. Mindretallets fokusering på hvordan og hva som skal vernes er viktige problemstillinger i forhold til å utforme en ny kulturminnepolitikk. Problemstillingene er av en slik karakter at de burde vært tilgodesett med et eget kapittel i utredningen, og ville kunne bidratt til en viktig debatt.

Videre kritiseres utredningen for ikke å ha foretatt en vurdering av de samfunnsøkonomiske virkningene av vern. Mindretallet ser her ut til å sette likhetstegn mellom privatøkonomiske og samfunnsøkonomiske virkninger. Dette er en logisk brist idet privatøkonomi ikke tar hensyn til ikke-kvantifiserbare virkninger, mens dette er et vesentlig moment i samfunnsøkonomisk sammenheng. Med den sterke privatøkonomiske fokuseringen hvor kulturminnene kun vurderes i forhold til markedsverdi, synes budskapet i særmerkningen å stride mot tankegangen om at kulturminner har en verdi i seg selv. Dette kommer sterkest til uttrykk gjennom idéen om at: "Samfunnet må og bør kvitte seg med ting som er blitt unyttige". Særmerkningen strider dermed også mot mandatet utvalget skulle legge til grunn for sitt arbeid.

8. Kommuneprosjektet

Departementet ber om kommentarer til det pågående arbeidet med å legge oppgaver og ansvar til kommunene sett i sammenheng med utredningen.

Ansvar og oppgaver til kommunene må avhenge av at de har nødvendig kompetanse og økonomiske midler til rådighet. Dette må være et grunnleggende krav. En kulturminnebyråkrat i kommunen vil få et stort arbeidsfelt og bør ha generell kunnskap som kan gi en bestillerkompetanse. I dag er slik generell kunnskap lite tilgjengelig på universiteter og høyskoler, og Riksantikvarens utvikling av videreutdanningstilbud vil neppe kunne dekke behovet på landsbasis. De økonomiske overføringene må, i tillegg til å dekke kostnadene ved nyopprettede stillinger, også gi kommunene muligheter for å kunne dekke inn behovet for nødvendige utredningstjenester utenfra og kunne bidra med økonomiske virkemidler overfor lokale initiativtakere.

Et avgjørende punkt i forhold til kommunesatsingen er imidlertid at det i kommunene finnes vilje til å ta på seg flere oppgaver enn man har i dag. Det er også nødvendig at man undersøker hvordan dagens fordeling av ansvar og oppgaver skjer mellom de ulike nivåene, og hvilke fordeler og ulemper man ser ved dagens fordeling. Hva fungerer og hva fungerer ikke? Hvilke oppgaver er det som blir løst? Hvilke oppgaver blir ikke løst? Hvordan er denne situasjonen i forhold til de formål, strategier som settes opp fra sentralt hold? Hvordan blir sentrale retningslinjer og visjoner fulgt opp regionalt og lokalt? Et sentralt poeng i forhold til plassering av myndighet i forhold til kulturminner er at kompetansen om kulturminner og kulturminnevern ikke er bedre enn den posisjonen kulturminneforvaltningen har. Dette innebærer at et godt kulturminnevern avhenger av at forvaltningen har det handlingsrommet som kreves, og at arbeidsområdet er synliggjort på det enkelte forvaltningsnivå, jamfør saksframlegget til fylkestinget.